

Autoru knjige profesoru dr. sc. Marijanu Vugdelliju čestitamo na ovoj impresivnoj knjizi koja predstavlja veliko

i trajno obogaćenje ne samo hrvatske biblijske literature nego i hrvatske kulture općenito.

Anto Popović

Stipan TROGRLIĆ, Represija jugoslavenskog komunističkog režima prema Katoličkoj crkvi u Istri 1945. – 1971., Državni arhiv u Pazinu – Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Pula, Pazin, 2014., 412 str.

Već sama podjela knjige i naslovi poglavlja otkrivaju nedovoljno poznatu činjenicu da se nedavna povijest represije Katoličke crkve u Istri od strane komunističkog režima zaoštava ili ublažuje, pojačava ili smanjuje u odnosu na dva ključna događaja mučeništva: blaženi Miroslav Bulešić i kardinal Alojzije Stepinac, svojim tragičnim sudbinama, bitno su utjecali na odnose Crkve i ondašnjeg režima, ne samo u Istri nego u cijeloj ondašnjoj Hrvatskoj. U ozračju nedavnog proglašenja blaženim Miroslava Bulešića, ova knjiga izlazi u trenutku kada se osjeća potreba znanstvenog rasvjetljavanja njegove žrtve i uvažavanja njezina značaja. To je dosad višekratno učinjeno u odnosu na područje crkvenoga i religioznoga života, ali nedovoljno u odnosu na politička zbivanja u Istri. U tome smislu ova knjiga predstavlja značajan doprinos.

Autor ne iznosi samo faktografiju događaja nego ulazi u sam »duh« ili »infrastrukturu« problematike. Naime, nedovoljno je prikazati samo djelovanje pojedinaca ili grupa ljudi. Samo vanjski oblik njihova djelovanja nudi

pregršat interpretacija i eventualnih krivih zaključaka. Tek znajući način razmišljanja, vjerovanja i nakane onih koji djeluju, moguće je objektivno prosuditi njihovo djelovanje. Autor veliku pozornost polaže rasvjetljavanju namjere, tzv. *intentio*, onih čije djelovanje opisuje u ovoj knjizi, što predstavlja *conditio sine qua non* njihova objektivnog povijesno-znanstvenog vrednovanja, posebice u smislu prosudbe njihove moralne odgovornosti.

Za povijest Istre prije, tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata te stanja Crkve i klera na tom poluotoku izuzetno je važno razlikovati nacionalnu, ideološku i vjersku problematiku. Za povjesničare koji nedovoljno poznaju povijesnu situaciju tadašnjeg vremena i način razmišljanja ondašnjega hrvatskog svećenstva donekle je neshvatljiva spremnost velikog dijela tog klera na suradnju s ondašnjim komunističkim vlastodržcima. Tek znajući širi kontekst vjekovne borbe za nacionalni identitet Hrvata u Istri, čiji su predvodnici nerijetko bili upravo svećenici, razotkriva se kako je u ono doba rješavanje pitanja

nacionalnog identiteta bilo prioritetno u mislima i djelovanju svećenstva, čak i uz rizik da suradnja s protivvjerskim režimom ne bude plodonosna za porast vjere i crkvenosti na tim prostorima. S obzirom da se to pitanje do danas provlači kroz tekstove i razmišljanja kako povjesničara tako i drugih znanstvenika, važno je što te nedoumice autor radikalno i argumentirano pojašnjava. Povrh toga, objektivno sagledavajući stanje stvari, kritički se suprotstavlja uhodanim mišljenjima o nekim segmentima djelovanja i razmišljanja, čak i uglednijih članova Crkve, čime dokazuje namjeru da sasvim objektivno prikaže stanje stvari. To predstavlja jedan od originalnih doprinosa ovog djela istarskoj historiografiji.

Posebno valja naglasiti da autor u ovoj knjizi minuciozno i argumentirano iznosi sve detalje u svezi ubojstva blaženoga Miroslava Bulešića. S obzirom da knjiga izlazi nedugo nakon njegove beatifikacije, poslužit će kao nezaobilazno štivo u budućem vrednovanju Bulešićeve žrtve na ovim prostorima. U ovom i u drugim slučajevima autor minuciozno podastire čitatelju do u najsitnije detalje događaje, osobe i institucije upletene u represiju Crkve te njihovu ulogu pokušava vrednovati objektivno, temeljeći svoje razmišljanje na dostupnim dokumentima, ne podliježući ni u jednom slučaju uhodanim i često krivim interpretacijama događaja i uloge pojedinaca u tim događanjima.

Obrada teme o represiji Crkve ne svodi se samo na pitanje zatiranja vjere,

na teškoće oko održavanja vjerskih obreda i vjeronauka, nego zahvaća širi kontekst materijalnog statusa Crkve. U tome smislu važnu ulogu autor pripisuje npr. agrarnoj reformi, koja u dosadašnjim tekstovima o toj problematici nije dovoljno uzimana u obzir. Slično možemo reći i za pitanje ograničavanja slobode riječi i općenito za djelovanje Crkve na kulturnom području. Samim time represija prema Crkvi dobiva na dodatnoj važnosti.

Knjiga nije samo suhoparno navođenje nepobitnih činjenica u svezi represije prema Crkvi. Autor uspijeva ući u osobna i društvena duhovna ozračja, s lica ljudi i iz njihovih riječi iščitava emocije, što cjelokupnu problematiku represije prema Crkvi i njezinim djelatnicima pretvara u istinsku ljudsku dramu. Cjelokupan opis represije koji izvire iz ove knjige nije samo ukaz na poraz pravde i istine nego i na poraz ljudskosti. Za razliku od dosadašnjih historiografskih prikaza te ili slične problematike, autor dokazuje da je represija prema Crkvi bila ne samo zatiranje vjere i nacionalnog identiteta nego i zatiranje samoga ljudskog dostojanstva. Upravo zbog toga u čitatelju postupno raste osjećaj divljenja prema tolikim ljudima koji su platili izuzetno visoku cijenu svoje borbe za istinu, slobodu i ljudska prava.

Posebna zasluga autora jest u tome što on materijale za pisanje ovog djela pronalazi ponajviše u arhivima, posebice u župnim arhivima. Arhivski tekstovi istinski su pokazatelji realnog

stanja stvari. Arhivski tekstovi i dokumenti, međutim, zahtijevaju stručno oko i istančani smisao za arhivska istraživanja, što se kod mnogih povjesničara ne može očekivati. Literatura kojom se autor služi u tome je smislu sasvim originalna. Ona može poslužiti i kao temelj budućih radova na ovoj i sličnoj problematici svima onima koji nisu naučeni raditi s arhivskom građom. Ta činjenica, ali i neke druge, kao što su jasnoća jezika, izraza i terminologije, striktno kronološko praćenje događaja, objektivnost u pristupu itd. čine ovo djelo originalnim doprinosom hrvatskoj i istarskoj

historiografiji. Štoviše, ova knjiga može postati nezaobilazan udžbenik studentima i profesorima povijesti te dragocjen izvor informacija i literature u rasvjetljavanju sličnih tema iz hrvatske i istarske povijesti.

Iz svega rečenoga postaje jasno da ovo djelo, svojim nastojanjem prepoznavanja objektivne istine o jednom teškom razdoblju istarske i hrvatske povijesti može dati značajan doprinos procesu pomirenja i tolerancije na ovim prostorima. Ako vrijedi teza da »samo istina oslobađa«, onda ova knjiga zaslužuje da bude dostupna najširoj hrvatskoj javnosti.

Josip Grbac

Anton TAMARUT, *Obiteljsko lice Crkve, Kršćanska sadašnjost – Kršćanski kulturni centar, Zagreb, 2013., 237 str.*

Već je papa Pavao VI. pozvao na obnovu i jasno istaknuo kako se obnova ne tiče samo pojedinaca nego čitave Crkve. Papa Franjo u svojoj pobudnici *Radost evanđelja* podsjeća na taj nezaboravni tekst koji, prema njemu, nije izgubio ništa na svojoj izazovnosti i privlačnosti: »Crkva mora produbiti svijest o samoj sebi, razmišljati o otajstvu svog bića. [...] Iz te žive i djelatne svijesti sama se od sebe rađa želja da se idealna slika Crkve, kakvu je Krist vidio, htio i volio, kao svoju Zaručnicu svetu i bez mane (Ef 5,27), usporedi sa stvarnim licem koje Crkva pokazuje današnjem svijetu. [...] Stoga se budi velikodušna i gotovo nestrpljiva potreba za obnovom, to jest za popravljanjem nedostataka, koja

tu svijest, gotovo kao unutarnji ispit pred očima modela koji nam je Krist ostavio, pokazuje i osuđuje« (*Ecclesiam suam*, br. 10). Drugi vatikanski koncil predstavio je crkveno obraćenje kao otvorenost stalnoj samoobnovi po vjernosti Isusu Kristu: »Svaka se obnova Crkve bitno sastoji u povećanoj vjernosti njezinu pozivu. [...] Dok Crkva hodočasti svojim putem, Krist je poziva na onu neprekidnu reformu koja joj je kao ljudskoj i zemaljskoj ustanovi trajno potrebna« (*Dekret o ekumenizmu*, br. 6). Na tragu mišljenja pape Pavla VI. i Drugoga vatikanskog koncila, papa Franjo u svojoj pobudnici piše: »Postoje crkvene strukture koje mogu čak ometati evangelizacijski polet, jednako tako, dobre su